

Wandelroute Kraloo en Dwingelderveld

Lengte 5,5 km - deels onverharde weg

85 minuten





Impressie van het landschap bij Pesse zo'n 11.000 jaar geleden.

Een oeroud landschap

De wandeling voert u vanaf Green Planet door een van de oudst bewoonde streken van Drenthe. Hoe anders zag het landschap er direct na de laatste ijstijd uit, zo'n 11.000 jaar geleden. Er was bos zover het oog reikte, enkel doorsneden door een van de vele beken. Het was juist dat dit landschap dat de prehistorische mensen aantrok. In de bossen vonden ze voldoende wild en vruchten, langs de beekjes kampeerden ze en vingten vis. Hadden ze genoeg van een plek, dan trokken ze verder. De belangrijkste getuige van hun aanwezigheid is een 10.000 jaar oude boomstamkano - het oudste vaartuig ter wereld! - die iets ten zuiden van Pesse is gevonden, in een oude beekbedding.

De wandeling voert u vanaf Green Planet door een van de oudst bewoonde streken van Drenthe. Al direct na de laatste ijstijd, zo'n 11.000 jaar geleden, trokken mensen langs de beken en door de bossen van dit gebied op zoek naar vis, wild en voedsel. Vlak ten zuiden van Pesse is zelfs het oudste vaartuig ter wereld gevonden, een boomstamkano van ongeveer 8.000 v. Chr. Het landschap zag er toen heel anders uit, met

dichte bossen, afgewisseld door beekjes en vennen.

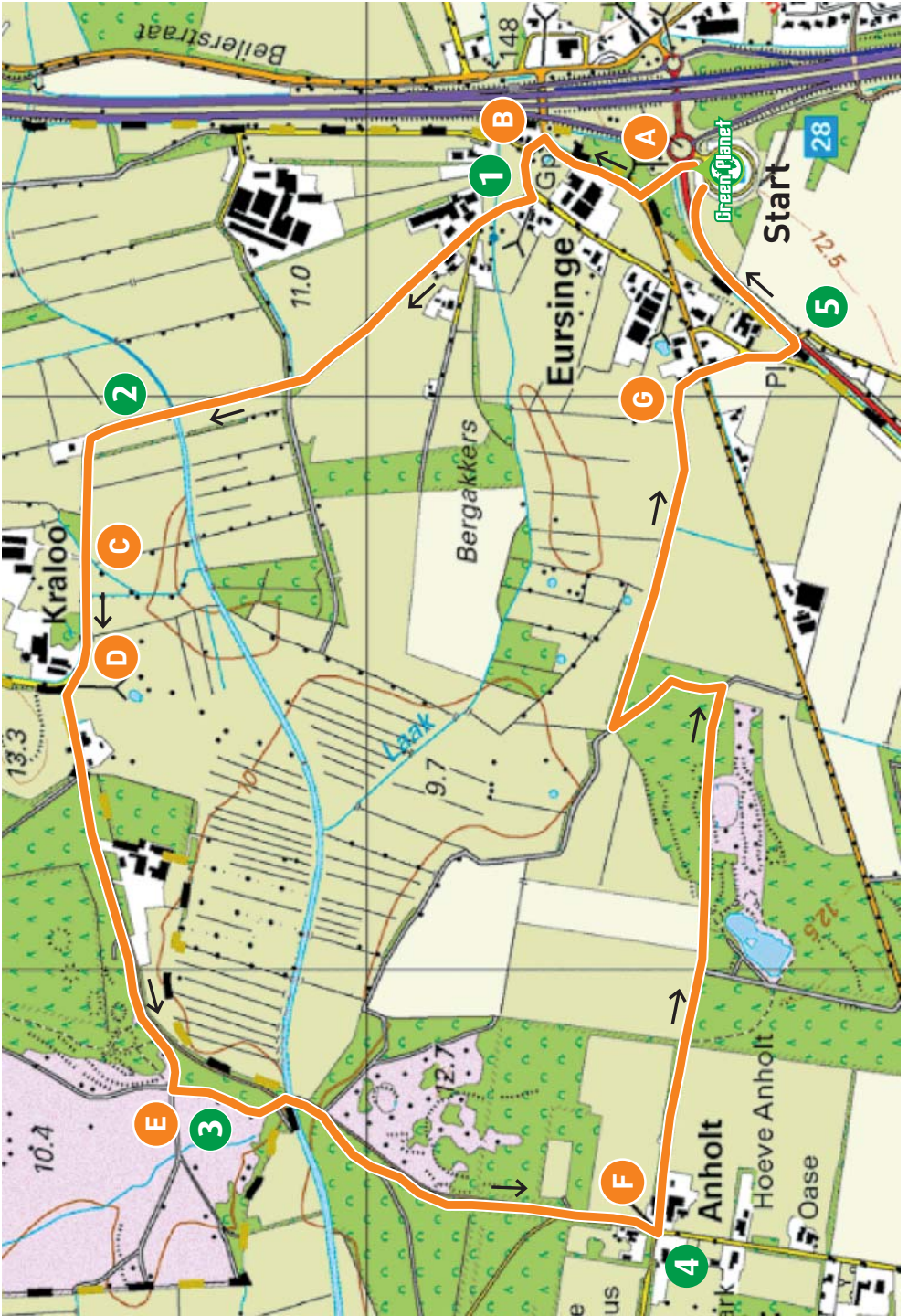
Pas veel later, zo'n vijfduizend jaar geleden, vestigden de eerste landbouwers zich in dit gebied. Pesse ligt op een hoge zandrug tussen twee beekdalen en juist deze gronden waren het best geschikt voor de vroege landbouw. Om plek te maken voor hun akkers en huizen brandden de eerste boeren stukken bos af. Was de grond uitgeput, trokken ze een stukje verder. In de loop van duizenden jaren verplaatsten de nederzettingen - meestal niet groter dan enkele boerderijen - zich over het grondgebied. Zo zijn onder de es van Pesse - waar Green Planet op uitkijkt - bewoningssporen van meer dan tweeduizend jaar oud gevonden.

Vanaf ca. 1000 na Chr. kregen de boeren een landbouw-methode onder de knie om het bouwland te bemesten met een mengsel van heideplaggen en uitwerpselen van vee. Akkers raakten niet meer uitgeput zodat de boerderijen op één plek bleven staan en konden uitgroeien tot een dorp zoals Pesse. De grond bracht zoveel op dat er kleine nederzettingen aan de rand van de es werden

gesticht en een gehucht als Kraloo ontstond met eigen landbouwgrond.

Resultaat van de intensievere landbouw was ook dat bijna al het bos verdween en langzaam plaatsmaakte voor kale heide rondom de dorpen en akkers. Pas met de komst van de kunstmest eind 19e eeuw, slaagden de boeren erin om de onvruchtbare en woeste heidevelden te bebouwen. Toen ging het snel. Het akkerareaal breidde zich uit, de dorpen werden groter en een groot deel van de heide werd beplant met bomen. Het Dwingelder-veld is een van de weinige overgebleven grote heide-terreinen in ons land.

Na de Tweede Wereldoorlog gingen de veranderingen in het landschap nog sneller. Het dorp Pesse is fors uitgebreid, door ruilverkavelingen verdween het eeuwenoude kleinschalige landschap en de snelweg A28 en provinciale weg N375 hebben de es en de bebouwing eromheen van elkaar gescheiden. Toch is er nog veel te zien van het Drenthe van toen dat u tijdens deze wandeling kunt beleven. Zo is het oude Drentse landschap rond Kraloo en Anholt mooi bewaard gebleven.





Het beekje 'de Laak' is gekanaliseerd en loopt als een rechte sloot door het landschap.

Start van de wandeling bij Green Planet, Bultinge 2 in Pesse

Bij nat weer is het beter om waterdicht schoeisel of laarzen aan te trekken.

A U verlaat het tankstation aan de voorkant, steekt de weg bij de rotonde over (voorzichtig!) richting zendmast. U volgt het fietspad langs de zendmast, RA bij de verharde weg, 1e weg LA; u loopt Eursinge binnen.

Eursinge

Eursinge is een buurtschap dat uit enkele tientallen huizen en boerderijen bestaat. De naam verklaart veel over de oorspong van de plaats. Het is namelijk een samenvoeging van over-esing, oud-Nederlands voor 'woonplaats aan de overzijde van de es'. Dat wijst erop dat Eursinge een dochternederzetting is van Pesse dat inderdaad aan de andere kant van de es lag, de gezamenlijke akker van het dorp.

Vanuit het oerderschap Pesse zijn in de middeleeuwen verschillende nederzettingen aan de randen van de es gesticht. Aan de oostkant Oosteringe, meer



noordelijk Eursinge en aan de noordwestzijde Bultinge. Waarschijnlijk nam de bevolking in deze periode toe zodat er nieuwe plekken nodig waren om een boerenbedrijf te beginnen. De naam Eursinge komt vaker voor in Drenthe. Het zijn allemaal gehuchten die vanuit een moederdorp aan de andere kant van de es zijn gesticht.

B 1e weg RA, doodlopende weg

Twee oeroude beken

Drenthe lijkt op een omgekeerd soepbord: hoog in het midden en aflopend naar de randen. Op het hoge deel ontspringen veel beekjes die naar beneden stromen. Tijdens de wandeling passeert u twee van deze beekjes, de Ruiner Aa en de Laak, die tussen Kraloo en Anholt in de Ruiner Aa uitkomt. Alle waterlopen in dit gebied stromen naar Meppel en komen via het Meppelerdiep in het huidige IJsselmeer uit.



Een van de mooiste en oudste boerderijen in Eursinge is Het Oude Jachthuis waar een bed & breakfast in is gevestigd.



De Ruiner Aa zorgt voor de afvoer van water van de drassige landerijen.

Alle oude dorpen lagen aan of vlakbij het water. Zo ligt Eursinge langs de Laak en Kraloo en Anholt bij de Ruiner Aa. De boeren gebruikten het drassige land langs de beek als hooiland en het weiden van vee. Iedere boer had zijn eigen perceel loodrecht op de beek, gescheiden van de rest door een houtwal. Voorbij Eursinge is dit systeem links van de weg nog duidelijk herkenbaar. Het land is in stroken verdeeld tot aan de beek.

De beken traden in natte perioden regelmatig buiten hun oevers zodat een deel van het land lange tijd onbegaanbaar was. Naarmate de landbouw efficiënter werd, begon dit nadeel steeds zwaarder te wegen. In de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw werden de meeste natuurlijke waterlopen rechtgetrokken – genormaliseerd in watertaal – zodat het overtollig water snel kon wegstromen. De Laak lijkt nu bijna een gewone sloot die het land doorsnijdt. De Ruiner Aa heeft zijn breedte wel behouden maar heeft weinig meer van de kronkelende beek die het ooit was.

De keerzijde is dat hevige regenval voor forse wateroverlast zorgt in lager gelegen gebied. Bovendien dreigen veel plant- en diersoorten te verdwijnen. We zien nu dat de kronkelende loop van beken weer wordt hersteld zodat zij water langer kunnen vasthouden. De Laak is te belangrijk voor de waterhuishouding – het voert al het overtollig water van Pesse af – maar het moet niemand verbazen als de bovenloop van de Ruiner Aa binnenkort zijn natuurlijke loop terug krijgt. Het zal deze wandeling alleen maar aantrekkelijker maken.

C U loopt het esgehucht Kraloo in.

Kraloo, een beschermd dorpsgezicht

In Kraloo lijkt de tijd te hebben stilgestaan. Het is een boerengehucht van maar vier boerderijen, gelegen aan de oever van de Ruiner Aa. Ooit – 700 jaar geleden – trokken enkele bewoners uit Pesse weg om iets verderop een nieuw leven te beginnen. Het schrale land bracht net genoeg op om een paar gezinnen te onderhouden zodat Kraloo nooit is uitgegroeid tot een echt dorp.

De boeren bebouwden elk een deel van de gezamenlijke akker – de es – en lieten hun schapen overdag op het Dwingelderveld rondlopen. De herder bracht de beesten 's avonds naar de schaapskooi die nog steeds op het erf van de meest westelijke boerderij staat, aan het pad naar het Dwingelderveld. De weinige koeien graasden langs de beek. 's Winters stond het vee op stal die vol lag met heideplaggen om de uitwerpselen van de dieren op te nemen. In het voorjaar werd dit mengsel als mest over de es uitgestrooid. Die werd ieder jaar een stukje hoger en bollier. Rechts langs het Commissaris Cramerpad is het bolle profiel van de es nog goed herkenbaar.



De oude schaapskooi staat nog steeds op het erf van de meest westelijke boerderij in Kraloo.



3

In het Dwingelderveld liggen meer dan 60 vennen. Het zijn laagtes die gevuld worden met regenwater.

Bijna alle boerderijen zijn nog in bedrijf. Alleen de hoeve bij de entree van het gehucht heeft het loodje gelegd. Vanwege het nagenoeg ongeschonden uiterlijk is Kraloo uitgeroepen tot beschermd dorpsgezicht.

D 1e weg LA, Commissaris Cramerpad; de verharde weg gaat over in fietspad; na 250 m. doorsteken naar zandweg welke van het fietspad afbuigt; u komt op het Dwingelderveld.

Het Nationaal Park Dwingelderveld

Dwingelderveld laat zien hoe Drenthe er honderd jaar geleden uitzag. Een groot deel van het landschap was toen open met veel heide, stuifzand en vennetjes. Het is nu het grootste aaneengesloten natte heidegebied van West-Europa. De combinatie met bos en de vele vennetjes is uniek. Verspreid over de heide en in het bos liggen oude grafheuvels en akkertjes. Er komen veel bijzondere soorten planten en dieren voor zoals de jeneverbes en de adder. Met een beetje geluk kunt u zelfs een kraanvogel zien. U kunt er eindeloos wandelen en fietsen over het uitgebreide netwerk van paden.

Het telt o.a. twee bezoekerscentra en twee schaapskuddes.

In het Dwingelderveld liggen meer dan zestig vennen. Het zijn laagtes die gevuld worden met regenwater. Ze zijn van nature voedselarm zodat er hoogveen in kan ontstaan. Eind van het voorjaar is de omgeving van sommige vennen helemaal wit van het bloeiende veenpluis.



Vroeger kwamen hier veel zandverstuivingen voor.

Zandduinen

Buiten de dorpen en akkers was het landschap tot begin 20e eeuw woest en ledig. Zover het oog reikte zag men heide, afgewisseld met af en toe een struik of vennetje. Op de heide graasde het vee, vooral schapen, en staken de boeren plaggen voor

in de stal. In de 19e eeuw werd de graasdruk zo hoog dat de vegetatie zich niet meer kon herstellen. Steeds meer zand kwam vrij te liggen dat verstuiwingen veroorzaakte. De bewoners stonden hier machteloos tegenover dat ze zelf hadden veroorzaakt en hun dorpen en akkers bedreigde.

Rond 1900 kwam de ommekeer. De introductie van kunstmest zorgde ervoor dat ook de woeste velden bebouwd konden worden zodat verstuiwingen werden tegengegaan. Bovendien werd Staatsbosbeheer opgericht met als doel het aankopen en bebossen van stuifzandgebieden. Het hout – meestal grove den – werd gebruikt als stutten in de mijnbouw.

Langs de route kunt u hier en daar de restanten van het voormalige stuifzand herkennen aan de steile heuveltjes die nu met bomen en struiken begroeid zijn. Tussen de Ruiner Aa en Anholt ligt zo'n gebiedje en ook langs de route van Anholt naar Bultinge. We kunnen ons nauwelijks voorstellen hoe bang de bewoners waren voor deze zandduinen die nu zo vredig in het landschap liggen.



Midden in het gehucht Anholt ligt herberg 't Olde Posthuus. Al 500 jaar een plek om te rusten.

E 1e zandweg LA, u komt weer op het fietspad, brug Ruiner Aa oversteken, RD tot in Anholt

Anholt, Posthuis en Postweg

Langs het Dwingelderveld ligt een oeroude weg van Zwolle naar Groningen. Vlak voordat de weg de Ruiner Aa overstak hadden dienaren van de bisschop van Utrecht - toen eigenaar van de grond - een pleisterplaats aangelegd. Midden in het desolate landschap hadden zij een stukje heide ontgonnen dat zij Anholt noemden, van 'aanhouden'. Op oude kaarten is de recht-hoekige structuur van Anholt duidelijk te zien, als een soort oase in de woestijn.



Later werd Anholt een belangrijke halte voor de postkoets. Het pad waarover u kwam aanlopen is de Oude Postweg. Die liep vroeger over het Dwingelderveld maar is overduidelijk buiten gebruik geraakt. Het pad is alleen nog geschikt voor wandelaars, ruiters en mountainbikes.



Het authentieke interieur van 't Olde Posthuus.

Het gehucht Anholt bestaat uit enkele boerderijen met in het midden herberg 't Olde Posthuus. Bijzonder is dat het gebouw al meer dan 500 jaar zijn functie van pleisterplaats heeft behouden. Het is nog steeds een plek waar u kunt eten, drinken en rusten. In zijn huidige vorm dateert 't Olde Posthuus uit de 17e eeuw.

Dankzij het authentieke interieur en de fraaie oude linden kunt u zich voor even in de tijd van de postkoets verplaatsen.

F Op kruispunt Anholt LA over erf boerderij; waar pad rechts afbuigt naar het weiland LA; bij driesprong schuin RA tot verharde weg.

De verdwenen kerk van Bultinge

U loopt de bewoonde wereld weer binnen. Volgens het naambord aan de weg bent u terug in Eursinge, het eerste dorp langs de route. De naamgevers hebben het zich makkelijk gemaakt want eigenlijk bent u in Bultinge, het vroegere buurdorp van Eursinge. Deze dorpen zijn in de loop der jaren aan elkaar gegroeid en hebben één naam gekregen.

De bewoners van Pesse moesten vroeger helemaal naar Ruinen om naar de kerk te gaan. Vooral 's winters was dit een zware onderneming wanneer de Ruiner Aa buiten zijn oevers was getreden. Al in 1335 werd daarom vlakbij Pesse, in Bultinge, een kapel gesticht. Het kerkje heeft meer dan 300 jaar, tot in de 17e eeuw, dienst gedaan en is daarna afgebroken. Pas halverwege de 19e eeuw kreeg Pesse weer een eigen kerk, nu dichterbij aan de zuidkant van het dorp.



Op dit perceel is in 1335 de 'capel' van Bultinge gebouwd. In de 17e eeuw is het afgebroken.

Van de kerk van Bultinge lijkt elk spoor te ontbreken. Op een kaart van 1645 zijn de perceelsnamen van de Pesser Es nog te lezen. De namen Karckpadt, Karckweg en Kerckackers komen erop voor en bij nadere bestudering zelfs een klein stukje grond dat Capel heet. Het ligt tegenover het punt waar u vanuit Bultinge de provinciale weg oversteekt en op de rand van de oude es uitkomt. Ergens onder de akker recht voor u moeten de resten van de oude kerk verborgen liggen.

G **Weg oversteken en onverhard pad langs huis met schuur volgen tot verharde weg; N375 oversteken en LA tot aan Green Planet.**

**Einde van de wandeling
Het pad komt weer uit
bij Green Planet.**

Colofon

De wandelroute Kano van Pesse is een uitgave van **Green Planet**

Tekst **Olav Reijers**
Het verhaal van de plek

Fotografie en illustraties
Jouke Nijman
tekening prehistorie
Olav Reijers
Google Streetview
Hans Derks, zandduinen
Archief Huize Echten
Model kerk

Eindredactie
Lisanne Bergström
Green Planet

Vormgeving en productie
!pet visuele communicatie

© Green Planet 2016

